

УДК 657.421.3

ХАРАКТЕРИСТИКА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ, НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ І ГУДВІЛУ

Ю. Колчар, здобувач

Інститут регіональних досліджень НАН України

Ключові слова: інтелектуальна власність, гудвіл, нематеріальні активи, ділова репутація.

Розглянуто основні складові нематеріальних активів та об'єктів інтелектуальної власності у ринкових умовах, визначено суть понять “гудвіл”, “неідентифіковані нематеріальні активи”, “ділова репутація”. На основі цього було досліджено спільні та відмінні риси між цими поняттями.

Постановка проблеми. Останніми роками суттєво зросла роль інтелектуальних активів у створенні прибутку підприємства. Традиційні фактори виробництва поступово втрачають своє значення у створенні нового продукту, поряд із цим зростає роль таких чинників, як інформація та знання. В епоху інформаційного суспільства інноваційні технології стають не просто конкурентною перевагою, а необхідністю для досягнення ефективного результату. У зв'язку з цим виникає низка проблем, пов'язаних з оцінкою та правовим захистом інтелектуальних активів. При цьому потрібно чітко окреслити споріднені між собою поняття, такі як “інтелектуальна власність”, “нематеріальні активи”, “гудвіл”, які є спорідненими, але все ж відмінними у деяких аспектах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто зазначити, що починаючи з 1980 року значно зріс інтерес до вирішення проблеми оцінки інтелектуальної власності не лише серед менеджерів і бухгалтерів, тобто практиків, а й серед науковців. Деякі аспекти дослідження взаємозв'язку нематеріальних активів, гудвілу та інтелектуальної власності знайшли відображення в роботах вітчизняних учених, таких як О.Малишко, Ю.Писаренко, С.Сажинець, Г.Уманців, В.Геєць. Значний вклад у дослідження проблем оцінки нематеріальних активів і гудвілу зробили зарубіжні вчені Л.Едвінсон, Е.Брукінг, К. Свейбі, Н.Бонтіс, Б.Лев, А.Козирев, І.Просвіріна. Проте проблема потребує всебічного аналізу та обґрунтування.

Постановка завдання. Метою нашого дослідження є визначення сутності понять “нематеріальні активи”, “гудвіл”, “інтелектуальна власність”, встановлення взаємозв'язку між ними.

Виклад основного матеріалу. Інтелектуальна власність – сукупне поняття, яке охоплює права, що стосуються інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній, художній та інших сферах. Об'єкти прав інтелектуальної діяльності – це безпосередньо результати інтелектуальної діяльності, які

підлягають захисту. Нематеріальний актив – немонетарний актив, який не має матеріальної форми та може бути ідентифікований. У табл. 1 показано склад нематеріальних активів і відповідні їм об'єкти прав інтелектуальної власності.

Як бачимо з таблиці, нематеріальні активи (НМА) підприємства у бухгалтерському розумінні охоплюють, окрім об'єктів прав інтелектуальної власності, також і права користування ресурсами та права користування майном. Загалом нематеріальні активи прийнято поділяти на ідентифіковані, які знаходять відображення у бухгалтерському балансі, тобто можуть бути оціненими, та неідентифіковані, оцінити які практично неможливо.

Донедавна до нематеріальних активів відносили гудвіл, який, за стандартами бухгалтерського обліку, є перевищенням ринкової вартості над балансовою вартістю компанії. Сьогодні гудвіл показують у балансі фірми тільки у разі продажу або злиття з іншою фірмою, тобто покупець свідомо переплачує певну суму “з власної волі” (гудвіл (goodwill) з англ. – добра воля). В умовах незначного перевищення у вигляді кількох відсотків такий стан справ влаштовував обидві сторони. Однак починаючи з 80-х років минулого століття, перевищення ринкової вартості над балансовою почало значно зростати, сягаючи в деяких випадках 100%.

Дуже часто гудвіл трактують як ділову репутацію компанії, оскільки саме завдяки позитивній діловій репутації виникає «націнка». Слід зазначити, що ділова репутація – особлива категорія, яку важко оцінити, хоча позитивна ділова репутація суттєво проявляється у вартості торгової марки, яка є нематеріальним активом і може стати джерелом майбутніх економічних вигод. Однак, на нашу думку, ототожнювати ділову репутацію і гудвіл, який виникає під час купівлі-продажу, неправильно.

Значна різниця між балансовою та ринковою вартостями призвела до виникнення низки проблем в оцінній діяльності. Згідно з методичною інструкцією 8 стандартів оцінки TEGOVA 2000 професійний оцінювач повинен брати до уваги всі нематеріальні активи – ті, що відображені у балансі, і ті, які вважаються прихованими [2, с.18].

Таблиця

Елементи нематеріальних активів та об'єктів прав інтелектуальної власності.

<i>НЕМАТЕРІАЛЬНІ АКТИВИ</i> (П(с)БО 8 «Нематеріальні активи» [10])	<i>ОБ'ЄКТИ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ</i> (Господарський кодекс України [3])
права на комерційні позначення	торговельні марки (знаки для товарів і послуг), комерційне (фірмове) найменування, географічне зазначення
права на об'єкти промислової власності	винаходи та корисні моделі, промислові зразки, сорти рослин та породи тварин, комерційна тасмниця
авторське право та суміжні з ним права	комп'ютерні програми

права користування природними ресурсами	
права користування майном	
незавершені капітальні інвестиції в нематеріальні активи;	
інші нематеріальні активи	інші об'єкти, передбачені законом

До останніх можуть належати навички персоналу, надійність клієнтської бази, вплив яких на вартість компанії загалом є значним. Стало очевидним, що в нинішніх умовах замовчування походження розміру гудвілу, який практично є відображенням вартості неідентифікованих нематеріальних активів, неприйнятне. На нашу думку, походження такої “націнки” потребує обґрунтування.

У 1989 році Британський комітет стандартизації бухгалтерського обліку (Accounting Standards Committee) постановив, що компанії мають право оцінювати вартість торгової марки тільки тоді, коли вона перейшла до них у власність після злиття з іншими фірмами і якщо її після цього амортизували протягом 20 років [1, с. 471]. Це свідчить про те, що вартість нематеріальних активів, які неможливо оцінити, у разі продажу чи злиття компаній відображається у гудвілі. Відображення вартості неідентифікованих нематеріальних активів на балансі має декілька позитивних аспектів, серед яких покращання якості бухгалтерської звітності. Завдяки таким даним акціонери отримують інформацію про приховані активи, вони підвищують достовірність оцінки показників. Це дозволяє підвищити вартість активів фірми загалом. Однак сьогодні відображення вартості таких активів на балансі під час звичайної діяльності є невідповідним для багатьох фірм, тому що амортизація вартості даних активів протягом наступних 20 років позначиться на витратах компанії і, відповідно, на фінансовому результаті.

Існують методики, які дозволяють за певними ознаками оцінити вартість неідентифікованих нематеріальних активів у грошовому вираженні, що зводяться до оцінки вартості торгової марки, найвідоміші серед яких Interbrand, “Brand-AssetValuator” та ін. [1, 467]. Однак грошова оцінка у цьому разі характеризуватиметься значним ступенем суб'єктивізму. Крім того, всі складові нематеріальних активів є дуже тісно пов'язані між собою, неможливо чітко відділити вартість торгової марки від інших нематеріальних активів, тобто на практиці важко оцінити, яка частина прибутку була зароблена за допомогою лояльності клієнтів до торгової марки, а яка – за допомогою, для прикладу, галузевих позицій чи привілеїв на ринку.

Висновки. Нематеріальні активи, з бухгалтерського погляду, – це, передусім, ідентифіковані нематеріальні активи, які у свою чергу містять об'єкти права інтелектуальної власності. Попри це, ототожнювати ці поняття не слід, оскільки до складу об'єктів інтелектуальної власності також входять особисті права інтелектуальної власності, так само, як у складі нематеріальних активів знаходять своє відображення права користування майном, ресурсами, які не вважаються об'єктами інтелектуальної власності.

Трактування гудвілу як ділової репутації фірми є невірним з бухгалтерського погляду, оскільки перевищення ринкової вартості над балансовою, що виникає під час купівлі-продажу, може бути спричинене впливом не лише ділової репутації підприємства.

Відображення вартості неідентифікованих нематеріальних активів є досить проблематичним для підприємства, оскільки зумовлює необхідність амортизувати її протягом наступних 20 років, а також з причини складностей їх грошової оцінки. Проблема грошової оцінки полягає у складності виокремлення окремих ознак об'єкта оцінки і пов'язана з впливом багатьох сторонніх чинників на вартість нематеріальних активів. За своєю суттю поняття інтелектуальної власності, нематеріальних активів, гудвілу є досить спорідненими, однак існує низка відмінностей, які полягають не лише у відмінностях в активах, що входять до кожного з цих елементів, а й у сфері застосування цих окремих категорій.

Бібліографічний список

1. Келлер Кевин Лейн. Стратегический брэнд-менеджмент: создание, оценка и управление марочным капиталом / Келлер Кевин Лейн. – 2-е изд.: пер. с англ. – М. : Вильямс, 2005. – 704 с.
2. Козырев А. Н. Оценка стоимости нематериальных активов и интеллектуальной собственности / А. Н. Козырев, В. Л. Макаров. – М. : Интерреклама, 2003.

Колчар Ю. Характеристика взаимосвязи интеллектуальной собственности, нематериальных активов и гудвила

Рассмотрены основные составляющие нематериальных активов и объектов интеллектуальной собственности в рыночных условиях. Определена сущность понятий «гудвил», «неидентифицированные нематериальные активы», «деловая репутация». Исследованы общие и отличительные черты этих понятий.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, гудвил, нематериальные активы, деловая репутация.

Kolchar Yu. The description of relation between intellectual property, intangible assets and goodwill

The main elements of intangible assets and objects of intellectual property in the market conditions researched in the article, the essence of the concepts 'goodwill', 'hidden assets', 'business reputation' is defined. On the basis, the major general and excellent features of these concepts are researched.

Key words: intellectual property, goodwill, intangible assets, business reputation.